

Horváth János: Rendszeres magyar verstan

Egy-egy szó értelme — főként az oktalan használatától — gyakran meghaivanyul. S ha az ember használni akarja, kénytelen előbb figyelmeztetni születés-kori frissességére. Azért mondom mindezt, hogy nyugodtan elé tehesem Horváth János: *Rendszeres magyar verstan* c. könyve elé a *hézagpótló* jelzőt, mert valóban hézagpótló irodalomtudományunk és irodalmi gyakorlatunk életében.

Ebben a században, noha sokan és sokfélét írtak verstani kérdésekről, Horváth János művéig egyetlenegy rendszeres összefoglalás sem látott napvilágot. Horváth e könyvében röviden, de a legújabb tudományos eredményeket összegezve, mindarról beszél, amit a vers technikai elemeiről, külső formájáról, s a magyar versről minden gyakorló költőnek tudnia kell s minden írónak vagy irodalomszerető olvasónak tudnia illik.

A vers irodalmi meghatározása után sorra veszi nemzeti versidomunkat, a vers-mondattani fogásokat és alakzatokat, a rímet, jövevényformáinkat, a ritmusbizonytalanság és rendszerkeveredés kérdéseit, a Ráday-vers változatait, Petőfiig, végül az Arany János utáni egyéni formakereséseket. Ebben az utolsó fejezetben vázlatosan megrajzolja Kiss József, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Sárközi György, Radnóti Miklós, Juhász Gyula, Reményik Sándor és József Attila versíró portréját.

Magyar költő számára a könyv legérdekesebb, sőt legizgalmasabb része a *Nemzeti versidomunk formakészlete* c. fejezet. Különösen időszerűvé teszi, hogy költőink jórésze alig-alig él azzal a tömérdek lehetőséggel, melyet gazdag formakincsünk szinte tolla alá kínál. De időszerűvé teszi ezt a fejezetet esztétaink, verstudósaink egyre gyakrabban hangoztatott kívánsága, sőt követelése is egy nemzeti poétika kidolgozására. Horváth János megállapításai, tételei kiinduló-pontjául szolgálhatnak ennek a nagyszabású munkának. A hozzá-nem-értőt és az ösztönös gyakorló költőt egyaránt meglepi az a dús színesség, mely ritmikánkra jellemző: szokványos ütemtípus, gyors ütemtípus, ezen belül két-, három-, négy- stb. ütemű nyolcas, hetes, hatos, kilences, stb. sorok és még tovább: különféle osztású sorfajták egész csokra. Arnyalati szerkezeti különbségek

esupán, s mégis merőben más, új dallamok. Háromütemű tizes pl. 4, 4, 2 osztással: „Nagy Abonyban | csak két torony | látszik“, 4, 3, 5 osztással: „Ha látom a | fergeteg | elejét“, 4, 2, 4 osztással: „A kállai | utca | ki van festve“, vagy pl. a négyütemű tizenhármás 8, 5 s ezen belül 4, 4, 4, 1 osztással: „Isten jó nap | bíró uram | Kelmed házában“, 7 | 6 tagolással s ezen belül 4, 3 4, 2 osztással: „Nagyváradon | van egy szép || hársfasoros | utca“, 6 | 7 tagolással s 3, 3 | 4, 5 osztással: „Mert vagy mind | elvesztek || avagy jóra | fordultok“.

Akinek füle van a ritmusra, igen nagy örömet talál az apró változtatásokkal született remek dallamokban. Próbáljuk kimondani a zene, a dallam emlékének teljes mellőzésével: „Nagy Abonyban csak két torony látszik“ és „A kállai utca ki van festve“. Lehetetlen észre nem venni és e szerint is olvasni a kétfajta ritmust.

Irodalomtudományunk egész sereg példával igazolja, hogy jövevény-versformáink java része sajátunkká vált. Főként a sokat emlegetett magyar jambus. Mégis mindent összevéve: mennyivel szegényesebb a jövevényformák készlete.

Aztán az ütemegyenlőség törvénye. Az a törvény, melyet — mondhatjuk — egész műköltészetünk is csak alig-alig aknázott ki. Pedig az ütem eszmei négy időegységén osztozó szótagok számának cserélgetése szintén a dallamok légióját szüli. Újabbkori verselésünk nagyon rákapott a sorok szótagjainak számlálására. A sorokon belül az egyes ütemek merevvé kövesültek. Majdnem teljesen elfelejtettünk ütemekben gondolkodni, ütemekben nézni a verset. Horváth János idéz egy ú. n. kanász-nótát. Négyütemű sorokból áll: „Haj, haj, | Istenem || de jó módot | kaptam, Uccu kincsem | komámasszony || könyörüljön | rajtam“. Az első sor első üteme két szótagú. A második sor négy szótagú ütemmel indul, négy szótagú a második és harmadik üteme is és két szótagú ütemmel zárul. Ime a szótag-számok változása az ütemegyenlőség törvénye alapján milyen pompás dallamot teremt.

Arany János tiltakozik a megmagyarosodott jövevény-formák kialakítása ellen költészetünkben. Igaza van, mert nem ez a módja nemzeti formakincsünk megővésének. Sokkalta

inkább az, hogy örömmel és jogos büszkeséggel ismerjük fel a jövevény formák változatossága mellett saját nemzeti formakincsünk kimeríthetetlen gazdagságát, s éljünk is vele.

A könyv egyetlen komolyan kifogásolható fejezete az utolsó, mely az Arany és Petőfi utáni egyéni formakereséseket tárgyalja. A költők erősen szubjektív alapon álló megválogatása, egyik másikának nem a verseléséről, hanem a költészetéről tett heavyézsett és nem is idevaló megállapítások — helyesen mutatott rá ezekre Devecseri Gábor a *Csillag* májusi számában — azon túl, hogy az egész fejezetet magában véve elfogadhatatlanná teszik, megzavarják az előző tárgyalások értékelését is. Bizonyosság rá Devecseri Gábor példája. Devecseri ennek az utolsó fejezetnek hibái és hiányosságai ragadtatják arra a kétségtelenül túlzó kijelentésre, hogy „Az úbaigazítást keresőket az olyan fejezetek alkalmából, mint a József Attiláról szóló, már nem is attól kell óvni, hogy csak félre ne vezessék őket, hanem még inkább attól, hogy ne vessék el csalódottan az egész könyvet“.

Vagy: a könyv „nem való arra, hogy kezdőket a magyar versritmus ismeretébe akadémiai pecséttel vezessen be“. Azt hiszem, a szenvedélytelen érdeklődő a könyv s főként az említett utolsó fejezet gyengésége s az akadémiai pecsét ellenére is megismerheti belőle a verstan és a magyar vers alapkérdéseit, s nem veti el csalódottan Horváth János könyvét.

Az új líra az érzelmi, hangulati és értelmi elemek harmonikus egybehangolása, miként ezt Horváth Márton József Attila tanulmányában fejtegeti. A tudatosság nemcsak az intellektus jöghöz juttatását jelenti a költészetben, hanem a formai elemek tudatos kezelését is. Horváth János *Rendszeres magyar verstana* ehhez a költői tudatosuláshoz segít hozzá, s ezért kell, hogy kézikönyve legyen minden magyar költőnek, főként a kezdőknek. Ez annál is inkább fontos, mert az eszmei tudatosságot kiváltkép fiatal költőinknél sajnálatosan sokszor kíséri gyakran a formai anarchizmusba átátsapó verselési ösztönösség.

CSORBA GYÖZÖ

Radnóti Miklós: Válogatott versei

Első köteteit alig tartották többre ígéretnél, vakmerő fordulatait, díszítő-készségét, apró hangulatrezdüléseit, újfajta népiességét vették csak észre. Néhány korai verse (első verses-könyve, néhány költemény kivételével) valóban nem is több ennél: csupa tétovázás, ellentmondás, nem egészen jólsikerült lendület, hangulatos képek, játékosság, melyek nehezen emelik ki az elég szerény kötetet a harmincas évek lírai tömegtermeléséből.

Hogy igazi költő áll előttünk, azt talán csak a felbukkanó új mondani-való művészi, minden határt betartó kezeléséből vehetjük észre. Lehet, hogy ezek még lehetőségek, de a következő kötetekben a mindinkább tisztuló technikával kifejezett mondani-való ezekből a lehetőségekből nől ki, táru mind szélesebbre és mélyül el

egészen az utolsó évek megdöbentő erejű és mélységű lírájái.

Ez a kis kötet — mely a költő több mint száz válogatott versét tartalmazza — az érett, letisztult Radnóti állítja elénk.

Életét egészen közeli évszámok jelzik: születését az 1909-es, halálát pedig az 1944-es. Költészete mindössze tizenöt esztendőre terjed, de ez a tizenöt év a fasizmus előretörésének és legembertelenebb pusztításának korszaka is. Béke van még, de ebben a békében „háborút újságot a vérszagú újság“, a világ „új háborúba fordul, éhes felhő falja föl egén az enyhe kéket.“ És Radnóti tudja, hogy a minden eddiginél kegyetlenebb háborúban majd neki is jut szerep, nem menekülhet ki a körből. Azért jár úgy, mint a halálraítélt:

Jaj, szöke gyerekkor, de messzire szálltál!
ó, hóhajú vénség, téged sem érlek el!
a költő bokáig csúszós vérben áll már
s minden énekében utolsót énekel.